

İstanbul'u Bul Bana

Hulki Aktunç
19 Kasım 2008

OSMANLI BANKASI
ARŞİV VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ

Garanti Bankası kuruluşudur

http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0809.html

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde yapılan konuşma metni, araştırmacıların kişisel kullanımları için web sayfamıza konulmaktadır. Bu konuşma metinleri, ticari amaçlarla çoğaltılıp dağıtılamaz veya Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin izni olmaksızın başka kurumlara ait web sitelerinde veya veritabanlarında yer alamaz.

İstanbul'u Bul Bana

Hulki Aktunç

Ben çok soğuk bir kış gününde, 27 Ocak 1949'da, Zeynep Kâmil Hastanesi'nde dünyaya gelmişim. Kadıköy'e inmek o günün koşullarında oldukça zormuş; babam annemi ve beni alıp yürüyerek tramvay durağına götürmüş, oradan Kadıköy, Güneşli Bahçe Sokağı'ndaki evimize gelmişiz.

Sokak isimleri beni çok etkiler. Güneşli Bahçe Sokağı'nın adı hâlâ değişmedi. Osmanağa Camii'nden Moda'ya doğru yönelen Üzerlik Sokağı yine benim hayatımda çok önemli bir yerdir; Osmanağa Camii'nin yanından küçük bir yokuşla başlayan Üzerlik Sokağı biraz ileride Moda Caddesi'ne bağlanır. Bu sıralar, benim için son derece büyüleyici bir anlam taşıyan Kadıköy'e ilişkin kitap boyutunda bir deneme üzerinde çalışıyorum. Kadıköy saklanmış bir kent gibi geliyor bana; eğer martılar gibi yükseklerle çıkıp aşağıya bakabilseydik bunu görebilirdik.

İstanbul'la ilgili arkeolojik kazılarda, bugün Fikirtepe olarak bilinen yerde en eski yerleşmelerden biri ortaya çıktı. Buranın ilginç bir coğrafyası var; henüz 1900'lerin başında Kurbağalidere'de altın çıkarıldığına dair elimizde bilgiler mevcut. Bugün "Salıpazarı" olarak bilinen, geçmişte ise "Papazın Çayırı" ya da "Papazın Bağı" denen yer özellikle Ahmet Rasim'in yazılarında bayram yeri gibi anılır.

Çocukluğumun Kadıköy'ünü anımsadığımda, İstanbul'da sayfiye yerlerinin başladığı noktanın Kadıköy olduğunu görüyorum. Eski Kadıköy iskelesinin arkasında otobüs ve taksilerin insan alıp taşıdığı büyük alan kumluktu ve onun hemen arkasında, şu anda Alkım Kitabevi'ne komşu olan, hemen denize yakın bahçeli ev örneğin, Adanalıların köşkü olarak biliniyordu; zengin bir Adanalı aile yazlık olarak kullanıyordu burayı. Anadolu yakasındaki sayfiye fikri Kadıköy'den başlayıp Pendik'e kadar uzanır; çünkü orada eski Kadıköylülerin "Zarîf" dediği mükemmel bir kıyı vardır. Zarîf sözcüğü, tarihe I. Dünya Savaşı'nı çıkaran kişi olarak geçen zengin silah taciri Zaharof'tan gelir. Zaharof büyük olasılıkla o kıyıların sahibi ve aynı zamanda Nişantaşı ya da Pera'da oturup sayfiye yeri olarak Kadıköy'e gelen insanlardan biriydi. Araştırılmalı, emin değilim.

Benim çocukluğumda nisan ayında Kadıköy çarşısında bir hareketlilik başlar, birtakım insanlar gelip basit portatif masalar, yazlık soymalar, şezlonglar satın alırdı. Her ne kadar çok uzak bir geçmişten söz etmiyorsak da insana masal gibi geliyor şimdi bunlar. Bu saklanmış alan "Kalkedonya", diğer adıyla "Körler Ülkesi"dir. Bu nedenle, çarşının hemen içindeki "Körler Sokağı"nın adını kimin koyduğunu merak etmişimdir, körler ülkesiyle bir ilgisi olup olmadığını da...

Kurbağalıdere'de, eskiden Fenerbahçe Stadı olarak bilinen bugünkü Şükrü Saracoğlu Stadı'nın arkasında tahta bir köprünün olduğunu ve o köprünün altından özellikle "çöpçü" dediğimiz bıyıklı balıkları (barbunya, tekir...) avladığımı hatırlıyorum. O zamanlar henüz yedi sekiz yaşlarındaydım. Bin bir çeşit balığın bulunduğu bu tertemiz suda çok basit yollarda istakoz da avlıyorduk. Zaharof kıyısında, kumdan 100-150 metre kadar ileriye bir sepet atıyorduk. Mürekkep hokkaları vardı o zaman; devrilsen de içindeki mürekkep akmazdı. Buna benzer bir sepetin içine balık satıcılarının kesip çöpe attığı balık başlarını koyardık. Istakoz gelir, sepete girer ve bir daha da çıkamazdı; avlanmak bu kadar basitti.

Ben bütün balıkları orada tanıdım, oldukça iyi bir balıkçıydım. Daha altı-yedi yaşındayken neredeyse hepsinin huyunu suyunu öğrenmiştim. Son derece basit, 7-8 metrelik bir misina almış, ucuna sinek iğnesi dediğimiz siyah bir iğne takmıştım. Kurşun alacak param olmadığı için ağırlık olarak iki tane 2,5 kuruş bağlar ve gidip avlanırdım. Avcılığa başlayışım böyle olmuştu. Yedi-sekiz yaşında bir çocuğun üç dört metrede bir durarak elinde bir kepçeyle yürüye yürüye Kadıköy'deki Zaharof kıyısından Moda'ya geldiğini düşünün. Peki, kepçe nasıl yapılıyordu? O dönemlerde naylon kadın çorabı adeta tabuydu, zor bulunuyordu,

pahalıydı. Annemin dolabından gizlice aldığım bir naylon kadın çorabını bir telin ucuna geçirirdim. Bununla önce karides avlar, sonra da onu başka balıklar için yem olarak kullanırdım. Bugün ise orada ne böyle bir kıyı var, ne de çocukken gittiğim Moda Plajı... Şimdi o günleri hoş bir anı olarak hâlâ anımsarım, burnumun direği sızlar.

“İskele Lokantası” veya “Moda Park Lokantası” olarak da bilinen Koço’nun hemen altında, bugün ziyarete açık olağanüstü Aya Ekaterini ayazması vardır. İstanbul’daki ayazmaların kütüğünde henüz kaydı olmayan, bununla beraber yeni yayımlanacak *İstanbul Ansiklopedisi*’nde madde olarak (sanırım ve dilerim) ilk kez yer alacak bu ayazmanın 1950’de ihya edilmiş, yarı söylenti yarı gerçek ilginç bir de öyküsü var. Koço daha önce Mühürdar’da bahçeli, çok iyi iş yapan bir lokantaymış. Nâzım Hikmet ve arkadaşları (örneğin Va-Nu, Serteller) da buranın müdavimlerindenmiş; hatta çok da güzel bir fotoğrafları vardır lokantada. Koço daha sonra, bugün bildiğimiz Moda iskelesindeki yerine taşındığında, burada iş yapamayacağını, mekânın altında bir kutsal su olduğunu, kutsal suyun üzerinde içki içilmeyeceğini söylemişler. Gerçekten işler berbat gitmeye başlamış, lokanta açılmış ama gelen giden yokmuş. Bunun üzerine Koço “Peki ne yapayım ben?” dediğinde “Bilenlere danış ve orayı doğru dürüst ihya et” demişler. Bunun üzerine o da birtakım din adamlarına danışarak denileni yapmış. Bugün orada çok büyük bir Aya Ekaterini ikonasının yanı sıra yaklaşık kırk tane daha ikona vardır. Neticede işler açılmış. Bugün sanıyorum çarşamba ve pazar günleri bir papaz gelip orada ziyaretçileri dinler.

Hikâyeye göre Aya Ekaterini, Hıristiyan düşmanı bir Roma imparatoru döneminde yaşamış, Kudüs’ün zengin ailelerinden birine mensup, akıl almaz güzellikte, bilge bir kadındır. Aynı zamanda Hıristiyanlığın ilk savunucularından biridir. Roma imparatoru bu kadının varlığından ve etkisinden son derece rahatsız olur; etrafındaki paganlar da onun İsa’nın fikirlerini yaydığını, bu nedenle de tehlikeli olduğunu ileri sürerler. Bunun üzerine Roma imparatoru otuz pagan din adamını bu kadını ikna etmek üzere Kudüs’e yollar. Gayet mücehhez, bilimadamı denebilecek nitelikte, akli başında bu din adamları gidip Katherini ile tartışır; ancak tartışma onların Hıristiyan olmasıyla sonuçlanır, çünkü Katherini bütün erkekleri peşinden koşturacak kadar güzel ve de çok zeki bir kadındır. Bu olay üzerine imparator tarafından boynu vurdurulan Katherini böylece azizlik mertebesine yükseltilir.

Ayazma bugün hâlâ duruyor. Koço’ya giderseniz mutlaka bakın, açıktır; değilse de garsonlardan birine rica ederseniz açar. Bir mum dikebilir, dilekte bulunabilirsiniz. Yalnız,

“Sevdiğime kavuşayım” gibi dilekler değil, ancak “Mali darlıktayım, başımı sokacak yerim yok” gibi dilekler kabul görmektedir!

Bu bölgedeki iki kutsal sudan biri, söylediğimiz gibi Koço’nun hemen altındadır. Diğer kutsal su, Moda Plajı’nın yanından akar idi! Yol yapımı sırasında üzeri örtülerek yok edildi. Eskiden Moda’da plajdan çıkanlar ellerini ayaklarını yıkardı bu kristal gibi suda. Ben bu ikisinin ikiz olduğunu düşünüyorum.

Koço’nun elli yıllık müşterisiyim, çünkü babam orayı çok severdi. Koço’yu bir ay görmesem rahatsız olurum. Bir buçuk yıl kadar önce gittiğimde Tanaş’ın (Atanasius ama biz Tanaş deriz) orada oturduğunu gördüm. Hemen koştum; hoş beşten sonra “Ben senin komiliğini hatırlıyorum” dedim. Çoktan emekli olmuş, neredeyse seksen yaşında. Bir garip oldum onu orada görünce. Öğle vaktiydi, lokanta bomboştı, denize bakan bir masada oturuyordu Tanaş. Ben herhangi bir müşteri değilim, ama yine de orada oturduğum için kalktı ve başka bir yere gitti. Bunu yapan seksen yaşında bir adam; yani başka türlü bir adap, bir yordam söz konusu burada.

Kurbağalıdere’den birkaç metrelik bir sandala atlıyorum, kürek çekerek Kız Kulesi’ne kadar avlana avlana gidiyorum: istavrit, uskumru, çinekop, lüfer... Kız Kulesi’nde artık tenekeyi doldurmuş oluyorum. Mahallenin kedileri dahil bütün komşular beni bekliyor. Kediler gerçekten biliyor; iskeleye yanaşırken gelip “Bu adam getirdi bir şey” diyorlar. Müthişler! Onlara dağıtıyorum eğer az balık tuttuysam; eve iki tane istavritle dönülmez diyorum. Hiçbir şey yakalayamadığım zamanlarda ise dalgakıran dediğimiz yerden midye çıkarıyorum. Buranın midyesi çok lezzetli olur, çünkü Boğaz’ın akıntısı kirlenmeye izin vermez.

Boğaz’da iki cins akıntı vardır, birisi anavasya, yani alt; diğeri katavasya, yani üst akıntıdır. Akıntıya karşı gittiğiniz için kürek çekmek zordur. Ama onun da kolayı vardır: Kadıköylü olanlar bilir; avlanıp yorulduğunuzda tekneyi bırakırsanız o üst akıntı hiçbir şey yapmanıza gerek kalmadan sizi hani Yalova’ya kadar götürür.

Kadıköy’ün en ilginç ve en güzel semtlerinden biri de Yeldeğirmeni’dir. Gerçekten de orada bir değirmen varmış 1900’lerin başında. Dünyanın gezip görebildiğim, denize inen en güzel sokaklarına sahiptir Yeldeğirmeni; benzerlerine İtalya’nın bazı kıyı kentlerinde veya Yugoslavya’da rastlayabilirsiniz ancak. Bugün Fikirtepe dediğimiz yerde buğday tarlaları

olduğunu, babamın yaşlı bir akrabasının beni döğene bindirdiğini hatırlarım. Fikirtepe’de tek bir kulübe yoktu o zamanlar. Sanki yüz elli yıl öncesinden söz ediyorum... Benim sevgili Kadıköy’üm!

Masamda üzerinde çalışılmış on altı kitap var, geriye sadece bizim yazarlık jargonuyla “cila yapılması” kaldı. Bu kitaplardan biri de Kadıköy’e dair. Kitaba şöyle girmeyi düşündüm: 1900’lü yılların başında Salih Zeki Aktay adında meşhur bir şair vardı; Zeus Pantheon’unun etkisinde birtakım şiirler yazardı. Ben Kadıköy Moda İlkokulu’nda okuyorum, yaşıma henüz yedi, sınıfım 1-A, öğretmenim Rasime Aksoy. Pencereden bakıyorum; her gün aynı saatte başı dazlak, bembeyaz yeleleri olan, güzel giyimli, papyonlu, görkemli bir adam okulun önünden geçiyor. Çocukça bir hayranlıkla izliyor, “Olsa olsa bir atom âlimi” diye düşünüyorum. Aradan uzun yıllar geçiyor. Yıl 1968. On yedi-on sekiz yaşındayım, çılgın gibi yazmaya çalışıyorum, aylık dergileri takip ediyorum. Kadıköy’deki meşhur iskele gazetecisi Semih, oradan gelen geçene gazete satıyor. Daha sonra kitabevi açtı. Ayın 31’i olduğu zaman başında bitiyorum: “Gelmedi mi yeni dergiler?” *Papirüs, Yeni Ufuklar, Varlık* beklediğim dergiler. Gelmemişse eve dönüyor, bir saat sonra tekrar gidiyorum. Bir gün yine öyle gidip aldım dergileri. Hemen Hacı Bekir’e gittim, çayımı da söyledim, okumaya başladım. Bir baktım karşımda atom âlimi. Beni izledi, sonra kalktı, geldi “Beyefendi oturabilir miyim?” dedi. Ben de “Tabii ki! Şeref verirsiniz” dedim. “O kadar sevdim ki sizin şuradaki varlığınızı, dergilerinizi görüyorum. Ben de haddim olmayarak bir şairim” dedi. Yanındaki genç adama “Hüseyin, çantayı getir” diye seslendi. Hüseyin bir çanta getirdi. Çantanın içerisinden *Titan* adlı kitabını çıkardı. “İsm-i âliniz lütfen” dedi, söyledim, kitabını imzaladı. O kitap hâlâ duruyor bende. Kadıköy konulu kitabıma işte bu olayla başlamayı düşünüyorum. Salih Zeki Aktay idi o!

Kadıköy’ün sadece bir noktası bile saatlerce konuşulabilir. Yok edilmiş bir vatan köşesi gibi sefil ve perişan bir kıyı şimdi burası. Bugün balık avlamaya kalkın bakalım başınıza ne gelecek! Böyle bir şey yapamazsınız. Kala kala ne kaldı geriye, geçmişle ilgili bazı bilgilerimiz, yaşadıklarımız, anılarımız ve bunları var kılmak için anlatıp yazdıklarımızdan başka. Ha, onların içindeki dirim, o dirim yok edilemeyen şey, umut!